

Conf. univ. dr. **Șerban-Alexandru Stănescu**

Facultatea de Drept, Universitatea din București

Avocat în Baroul București

Arbitru la Curtea de Arbitraj Comercial Internațional de pe lângă CCIR

Proceduri de arbitraj

Arbitraj intern. Arbitraj internațional

Editura
Hamangiu
2021

CUPRINS

TITLUL I. PRIVIRE GENERALĂ ASUPRA ARBITRAJULUI

1. Sediul materiei _____	1
2. Noțiune _____	4
3. Trăsături definitorii _____	4
4. Avantajele și dezavantajele arbitrajului _____	17
5. Clasificarea arbitrajului _____	22
6. Natura juridică a arbitrajului _____	31

TITLUL AL II-LEA. ARBITRAJUL INTERN

Capitolul I. Aspecte generale privind arbitrajul intern _____	33
1. Considerații introductive _____	33
2. Sediul materiei _____	34
3. Corelația dintre cele două seturi de reguli aplicabile arbitrajului intern _____	35
4. Considerații metodologice _____	37
Capitolul al II-lea. Convenția arbitrală _____	37
1. Considerații introductive _____	37
2. Definiția convenției de arbitraj. Caracterele juridice _____	38
3. Formele convenției arbitrale _____	39
3.1. Clauza compromisorie _____	40
3.2. Compromisul _____	43
3.3. Comparatie între clauza compromisorie și compromis _____	44
4. Condițiile de valabilitate ale convenției arbitrale _____	45
4.1. Condiții de formă _____	45
4.1.1. Regula _____	46
4.1.2. Excepția _____	47

4.2. Condiții de fond	47
4.2.1. Capacitatea de a contracta	47
4.2.2. Consimțământul părților	49
4.2.3. Obiectul convenției arbitrale	50
A. Considerații generale	50
B. Arbitrabilitatea litigiului	51
4.2.4. Cauza convenției arbitrale	62
5. Efectele convenției arbitrale	63

Capitolul al III-lea. Organizarea arbitrajului **63**

1. Considerații introductive	63
2. Constituirea tribunalului arbitral	64
2.1. Calitatea de arbitru	64
2.2. Desemnarea arbitrilor	67
2.3. Incidente cu privire la compunerea tribunalului arbitral	72
2.3.1. Incidente comune	72
A. Recuzarea	72
B. Abținerea	76
2.3.2. Incidente specifice	76
A. Revocarea	76
B. Renunțarea arbitrului la însărcinare	78
2.4. Înlocuirea arbitrilor	78
2.5. Natura juridică a raporturilor dintre arbitrii, instituția de arbitraj și părți	78
2.5.1. Natura juridică a raportului dintre arbitri și părți	78
2.5.2. Natura juridică a raportului dintre arbitru și instituția de arbitraj	80
2.5.3. Natura juridică a raportului dintre instituția de arbitraj și părți	81
2.6. Răspunderea arbitrilor	81
3. Determinarea regulilor de procedură aplicabile	82
3.1. Determinarea regulilor de procedură arbitrală în cazul arbitrajului ad-hoc	82

3.2. Determinarea regulilor de procedură arbitrală în cazul arbitrajului instituționalizat _____	82
4. Determinarea locului arbitrajului _____	84
4.1. Precizări terminologice _____	84
4.2. Criterii de determinare a locului arbitrajului _____	84
4.2.1. Determinarea locului arbitrajului în cazul arbitrajului ad-hoc _____	85
4.2.2. Determinarea locului arbitrajului în cazul arbitrajului instituționalizat _____	85
4.3. Importanța determinării locului arbitrajului _____	86
4.4. Despre posibilitatea alegerii în străinătate a locului arbitrajului în arbitrajul intern _____	86
5. Determinarea limbii arbitrajului _____	87
5.1. Determinarea limbii arbitrajului în cazul arbitrajului ad-hoc _____	88
5.2. Determinarea limbii arbitrajului în cazul arbitrajului instituționalizat _____	88
6. Determinarea duratei arbitrajului _____	89
6.1. Termenul arbitrajului _____	89
6.2. Începutul cursului termenului arbitrajului _____	90
6.3. Suspendarea cursului termenului arbitrajului _____	90
6.4. Prelungirea termenului arbitrajului _____	91
6.5. Sancțiunea nerespectării termenului arbitrajului _____	92
Capitolul al IV-lea. Competența tribunalului arbitral _____	94
1. Întinderea competenței tribunalului arbitral _____	94
1.1. Competența materială _____	94
1.2. Competența personală _____	94
1.3. Competența temporală _____	95
2. Verificarea competenței _____	95
2.1. Verificarea competenței tribunalului arbitral _____	95
2.2. Verificarea competenței instanței judecătorești _____	97
3. Conflictul de competență între instanța de judecată și tribunalul arbitral _____	98

Capitolul al V-lea. Procedura arbitrală	99
1. Considerații introductive	99
2. Principiile care cârmuiesc procedura arbitrală	100
3. Faza scrisă	102
3.1. Cererea de arbitrare	102
3.1.1. Conținutul cererii de arbitrare	102
3.1.2. Comunicarea cererii de arbitrare	104
3.2. Întâmpinarea	104
3.2.1. Terminologie	104
3.2.2. Conținutul întâmpinării/răspunsului	105
3.2.3. Termenul de formulare	105
3.2.4. Comunicarea întâmpinării/răspunsului	105
3.2.5. Sancțiunea nedepunerii întâmpinării/răspunsului	105
3.3. Cererea reconvențională	106
3.3.1. Conținutul cererii reconvenționale	106
3.3.2. Termenul de formulare	106
3.4. Memoriile dezvoltătoare	107
3.4.1. Natură juridică. Incidență	107
3.4.2. Conținutul memoriilor dezvoltătoare	107
3.5. Măsurile asigurătorii, măsurile vremelnice și constatarea anumitor împrejurări de fapt	108
3.6. Citarea și comunicarea actelor de procedură	109
4. Faza orală	110
4.1. Primul termen de judecată	110
4.2. Reguli privind desfășurarea dezbaterilor	112
4.2.1. Reguli privind participarea părților și a altor persoane la dezbateri	112
4.2.2. Reguli privind invocarea excepțiilor	114
4.2.3. Reguli referitoare la mijloacele de probă	115
4.2.4. Reguli referitoare la cererile formulate de către părți	119
4.2.5. Încheierile de ședință	120
5. Faza deliberării și pronunțării sentinței arbitrale	121
5.1. Deliberarea	121

5.2. Pronunțarea	122
5.2.1. Termenul de pronunțare a sentinței arbitrale	122
5.2.2. Conținutul sentinței arbitrale. Opinia separată și opinia concurentă	122
5.2.3. Cheltuielile arbitrale	123
5.3. Comunicarea sentinței arbitrale	124
5.4. Completarea, îndreptarea și lămurirea sentinței arbitrale	125
5.4.1. Completarea sentinței arbitrale	125
5.4.2. Îndreptarea sentinței arbitrale	126
5.4.3. Lămurirea dispozitivului sentinței arbitrale	127
5.4.4. Regimul juridic al cheltuielilor legate de lămurirea, completarea sau îndreptarea sentinței arbitrale	128
5.5. Efectele sentinței arbitrale	128
5.6. Depunerea dosarului litigiului la instanța de judecată	130
Capitolul al VI-lea. Desființarea hotărârii arbitrale	130
1. Noțiunea și natura juridică a acțiunii în anulare	130
2. Obiectul acțiunii în anulare	133
3. Motivele de anulare a sentinței arbitrale	133
3.1. Clasificare	133
3.2. Motivele care țin de nevalabilitatea/nerespectarea convenției de arbitraj	134
3.3. Motivele care țin de nerespectarea de către tribunalul arbitral a unor principii fundamentale ale procesului civil	136
3.4. Condițiile pentru invocarea motivelor de nulitate a hotărârii arbitrale	139
4. Soluționarea acțiunii în anularea sentinței arbitrale	140
4.1. Renunțarea la exercitarea acțiunii în anulare	140
4.2. Termenul de exercitare a acțiunii în anulare	141
4.3. Competența	142

4.4. Judecarea acțiunii în anulare _____	142
4.5. Calea de atac _____	144

TITLUL AL III-LEA. ARBITRAJUL INTERNAȚIONAL

Capitolul I. Aspecte generale _____	145
1. Considerații metodologice _____	145

Capitolul al II-lea. Procesul arbitral internațional _____	146
1. Sediul materiei _____	146
2. Noțiuni _____	148
3. Considerații metodologice _____	149
4. Convenția de arbitraj _____	149
4.1. Formele convenției de arbitraj _____	149
4.2. Condițiile de valabilitate ale convenției de arbitraj _____	149
4.2.1. Condiții de formă _____	149
4.2.2. Condiții de fond _____	150
A. Condiția capacității juridice _____	150
B. Alte condiții de valabilitate de fond _____	151
4.3. Efectele convenției de arbitraj _____	153
5. Organizarea arbitrajului _____	154
5.1. Forma arbitrajului _____	154
5.2. Constituirea tribunalului arbitral _____	155
5.3. Determinarea regulilor de procedură aplicabile _____	156
5.4. Determinarea locului arbitrajului _____	157
5.5. Determinarea limbii arbitrajului _____	157
5.6. Determinarea duratei arbitrajului _____	158
6. Competența tribunalului arbitral _____	159
6.1. Invocarea necompetenței instanței judecătorești _____	159
6.2. Invocarea necompetenței tribunalului arbitral _____	159
7. Legea aplicabilă fondului _____	160
8. Procedura arbitrală _____	161

Capitolul al III-lea. Efectele hotărârilor arbitrale străine	163
1. Sediul materiei	163
2. Delimitarea sferei de aplicare a celor două reglementări-cadru în materia efectelor hotărârilor arbitrale străine	165
3. Noțiunea de „sentință arbitrală străină”	167
3.1. Noțiunea de „sentință arbitrală străină” în reglementarea Codului de procedură civilă	168
3.2. Noțiunea de „sentință arbitrală străină” în reglementarea Convenției de la New York (1958)	170
3.3. Importanța stabilirii naționalității sentinței arbitrale	170
4. Enumerarea efectelor sentințelor arbitrale străine	171
5. Recunoașterea și încuviințarea executării în România a sentințelor arbitrale străine	172
5.1. Impedimente la recunoașterea sentințelor arbitrale străine	172
5.1.1. Considerații generale	172
5.1.2. Motive referitoare la nerespectarea ordinii publice a statului solicitat	174
5.1.3. Motive referitoare la nevalabilitatea sau la nerespectarea convenției arbitrale	177
A. Lipsa capacității de a încheia convenția arbitrală	177
B. Nevalabilitatea convenției arbitrale	178
C. Nerespectarea regulilor de constituire a tribunalului arbitral sau a regulilor de procedură arbitrală aplicabile	178
D. Nerespectarea (depășirea) convenției arbitrale	179

5.1.4. Motive referitoare la nerespectarea unor principii fundamentale ale procesului arbitral sau ale procesului civil în general _____	180
A. Nerespectarea principiului contradictorialității și a dreptului la apărare _____	180
B. Lipsa caracterului obligatoriu, anularea sentinței arbitrale sau suspendarea efectelor acesteia _____	181
5.2. Aspecte procedurale referitoare la recunoașterea și încuviințarea executării sentințelor arbitrale străine în România _____	184
5.2.1. Precizare prealabilă _____	184
5.2.2. Obiectul cererii _____	184
5.2.3. Calea procedurală _____	184
5.2.4. Instanța competentă _____	184
5.2.5. Reguli privind citarea părților _____	185
5.2.6. Nerevizuirea sentinței arbitrale străine _____	186
5.2.7. Calea de atac _____	186
6. Forța probantă a sentințelor arbitrale străine cu privire la situațiile de fapt pe care le constată _____	187

TITLUL AL II-LEA

ARBITRAJUL INTERN

Capitolul I. Aspecte generale privind arbitrajul intern

1. Considerații introductive

Din interpretarea *a contrario* a art. 1111 CPC, rezultă că arbitrajul este intern atunci când soluționează un litigiu născut între părți care aveau, la data încheierii convenției arbitrale, domiciliul, reședința obișnuită sau, după caz, sediul social în România. Alte elemente de extraneitate ce ar putea exista la nivelul raportului juridic litigios (e.g. locul încheierii contractului sau locul executării acestuia) nu sunt relevante din perspectiva calificării arbitrajului ca fiind intern sau internațional^[1].

Din punctul de vedere al caracterului său temporar sau permanent, arbitrajul intern poate fi ad-hoc sau instituționalizat, clasificarea fiind relevantă din perspectiva regulilor aplicabile în lipsa ori în completarea celor stabilite prin convenția arbitrală și,

^[1] Astfel, potrivit art. 1111 alin. (2) CPC: „(2) Dispozițiile prezentului capitol se aplică oricărui arbitraj internațional dacă sediul instanței arbitrale se află în România și *cel puțin una dintre părți* nu avea la data încheierii convenției arbitrale domiciliul sau reședința obișnuită, respectiv sediul în România, dacă părțile nu au exclus prin convenția arbitrală sau ulterior încheierii acesteia, dar numai prin înscris, aplicarea acestora” (s.n.).

Îndeplinirea acestor condiții atrage incidența Capitolului I „Procesul arbitral internațional” al Titlului IV „Arbitrajul internațional și efectele hotărârilor arbitrale străine” din Cartea a VII-a „Procesul civil internațional”. În caz contrar, vor deveni incidente dispozițiile din Cartea a IV-a „Despre arbitraj” a Codului de procedură civilă.

în oarecare măsură, din perspectiva libertății părților de a reglementa organizarea și funcționarea arbitrajului.

2. Sediul materiei

În ceea ce privește *arbitrajul ad-hoc intern*, acesta este guvernat, ca principiu, de regulile stabilite de către părți. În subsidiar sau în rare situații, cenzurând voința acestora, devin aplicabile prevederile *Cărții a IV-a „Despre arbitraj”* a Codului de procedură civilă, cu excepția Titlului VII, care este consacrat arbitrajului instituționalizat.

Arbitrajul instituționalizat intern este cârmuit de regulile edictate de către instituția organizatoare, câteva dispoziții de principiu fiind, totuși, cuprinse în Titlul VII al *Cărții a IV-a*. În acest caz, autonomia contractuală a părților (exprimată în convenția de arbitraj) este mai restrânsă decât în situația arbitrajului ad-hoc. Astfel, potrivit art. 619 alin. (2) CPC, „prin desemnarea unui anumit arbitraj instituționalizat ca fiind competent în soluționarea unui anumit litigiu sau tip de litigii, părțile optează automat pentru aplicarea regulilor sale de procedură. Orice derogare de la această prevedere este nulă, afară numai dacă, ținând seama de condițiile speței și de conținutul regulilor de procedură indicate de părți ca fiind aplicabile, conducerea arbitrajului instituționalizat competent decide că pot fi aplicate și regulile alese de părți, stabilind dacă aplicarea acestora din urmă este efectivă sau prin analogie”. Principalele reguli aplicabile în arbitrajul intern sunt *Regulile de procedură ale Curții de Arbitraj Comercial Internațional de pe lângă Camera de Comerț și Industrie a României* (aprobate prin Decizia nr. 27/2017 a Colegiului Curții de Arbitraj Comercial Internațional)^[1]. Importanța acestora este dată de aplicarea lor națională atât arbitrajelor organizate de Curtea de Arbitraj Comercial Internațional de pe lângă Camera de Comerț și Industrie a României, cât și

^[1] Publicată în M. Of. nr. 1025 din 27 decembrie 2017. Regulile de arbitraj au intrat în vigoare la data de 1 ianuarie 2018.

celor organizate de curțile de arbitraj de pe lângă camerele de comerț și industrie județene^[1].

3. Corelația dintre cele două seturi de reguli aplicabile arbitrajului intern

Pentru stabilirea unei corelații între cele două seturi de reguli aplicabile arbitrajului intern, este utilă identificarea prealabilă a **domeniului de incidență al normei speciale**, respectiv al Regulilor de procedură ale Curții de Arbitraj Comercial Internațional de pe lângă Camera de Comerț și Industrie a României.

Potrivit art. 1 R.P.A., aceste reguli sunt aplicabile pentru soluționarea litigiilor supuse arbitrajului instituționalizat organizat de către Curtea de Arbitraj Comercial Internațional de pe lângă Camera de Comerț și Industrie a României. Incidența lor este atrasă printr-o mențiune cuprinsă în convenția de arbitraj, care face trimitere la acestea fie în mod direct (prin indicarea explicită a Regulilor de procedură arbitrală ale Curții de Arbitraj Comercial Internațional de pe lângă Camera de Comerț și Industrie a României), fie în mod indirect (prin indicarea instituției organizatoare, respectiv a Curții de Arbitraj Comercial Internațional de pe lângă Camera de Comerț și Industrie a României)^[2].

^[1] Astfel, conform art. 29 alin. (7) din Legea nr. 335/2007 a camerelor de comerț din România (publicată în M. Of. nr. 836 din 6 decembrie 2007): „Activitatea curților de arbitraj de pe lângă camerele județene se desfășoară conform prevederilor Codului de procedură civilă, ale Regulamentului de organizare și funcționare și ale Regulilor de procedură arbitrală ale Curții de Arbitraj Comercial Internațional de pe lângă Camera Națională”.

^[2] Art. 7 alin. (1) R.P.A.

Unele observații sunt pertinente:

În primul rând, în mod evident, aceste reguli **nu vor fi aplicabile arbitrajului ad-hoc**, guvernat exclusiv de prevederile Cărții a IV-a a Codului de procedură civilă.

În al doilea rând, **posibilitatea părților de a deroga** de la aceste reguli este foarte **restrânsă**. Astfel, *regula* consacrată de art. 619 alin. (2) teza a doua CPC este aceea a **nulității clauzei** prin care părțile derogă de la regulile de procedură ale arbitrajului instituționalizat ales; nulitatea vizează clauza menționată, iar nu convenția arbitrală în ansamblul său.

Prin *excepție*, dispoziția legală citată permite conducerii arbitrajului instituționalizat competent să aplice regulile alese de către părți (acoperind așadar nulitatea respectivei clauze). Potrivit art. 7 R.P.A., pentru a deveni incidentă această excepție, este necesară întrunirea cumulativă a următoarelor condiții:

- a) regulile de procedură alese de către părți să permită aplicarea lor de către o altă instituție de arbitraj;
- b) regulile de procedură alese de părți să fie apreciate de tribunalul arbitral ca fiind compatibile în funcție de **conținutul** lor și de condițiile litigiului.

Prin *excepție de la excepție*, competența Curții de Arbitraj Comercial Internațional de pe lângă C.C.I.R. și constituirea tribunalului arbitral rămân supuse regulilor de procedură ale acesteia [art. 7 alin. (3) teza finală R.P.A.].

În al treilea rând, potrivit art. 52 R.P.A., aceste reguli se completează cu dispozițiile Codului de procedură civilă. Trimiterea este utilă întrucât Regulile de procedură arbitrală ale Curții de Arbitraj Comercial Internațional de pe lângă C.C.I.R. conțin o reglementare parțială a procedurii arbitrale (e.g., aceste reguli nu cuprind dispoziții referitoare la desființarea hotărârilor arbitrale). În consecință, prevederile Cărții a IV-a din Codul de procedură civilă devin incidente, ca drept comun, și în cazul arbitrajului instituționalizat.

4. Considerații metodologice

Analiza comparativă a conținutului celor două seturi de reguli aplicabile arbitrajului intern permite identificarea unor principii și reguli comune, dar și a unor instituții juridice și reguli noi stabilite pentru arbitrajul instituționalizat, precum și a unor aspecte nereglementate de acesta din urmă și care, în consecință, vor intra sub incidența dreptului comun.

Constatările menționate determină o utilitate redusă a studierii regulilor aplicabile arbitrajului intern urmând clasificarea sa (în funcție de caracterul temporar sau permanent) în arbitraj ad-hoc și arbitraj instituționalizat, întrucât o asemenea abordare ar determina ca acesta din urmă să fie analizat de o manieră fragmentară, incompletă (evidențiind numai diferențele). Din contră, în raport cu interesul teoretic și practic al cercetării de a oferi o imagine de ansamblu asupra procedurii arbitrale, vor fi avute în vedere etapele firești ale desfășurării acesteia, evidențiind, acolo unde este cazul, regulile speciale aplicabile arbitrajului instituționalizat. În consecință, vor fi analizate în mod succesiv, în cadrul unor capitole separate, aspecte referitoare la **convenția arbitrală, organizarea arbitrajului, procedura arbitrală și hotărârea arbitrală.**

Capitolul al II-lea. Convenția arbitrală

1. Considerații introductive

Potrivit art. 542 alin. (1) CPC, „Persoanele care au capacitate deplină de exercițiu pot conveni să soluționeze pe calea arbitrajului litigiile dintre ele, în afară de acelea care privesc starea civilă, capacitatea persoanelor, dezbateră succesoră,

relațiile de familie, precum și drepturile asupra cărora părțile nu pot să dispună”.

Din dispoziția legală citată par a rezulta trei condiții pe care ar trebui să le îndeplinească un litigiu pentru a putea fi soluționat pe calea arbitrajului^[1]:

- părțile să aibă capacitate deplină de exercițiu;
- părțile să fi încheiat o convenție de arbitraj;
- convenția să vizeze soluționarea pe calea arbitrajului litigiile dintre ele, în afară de acelea care privesc starea civilă, capacitatea persoanelor, dezbaterea succesorală, relațiile de familie, precum și drepturile asupra cărora părțile nu pot să dispună.

Apreciez că, în realitate, prima condiție și cea de-a treia dintre cele enumerate vizează aspecte ale condițiilor de valabilitate ale convenției arbitrale (capacitatea, respectiv obiectul acesteia), astfel încât vor fi analizate în contextul cercetării condițiilor de valabilitate ale convenției de arbitraj.

2. Definiția convenției de arbitraj. Caracterele juridice

Codul de procedură civilă (indiferent dacă îl avem în vedere pe cel actual sau pe cel anterior) nu definește convenția de arbitraj, ci doar formele acesteia (art. 550-551 CPC). Pornind de la acestea, convenția arbitrală poate fi **definită** ca reprezentând contractul (acordul de voință) prin care părțile convin ca un litigiu viitor sau prezent dintre ele să fie soluționat prin arbitraj^[2].

[1] A se vedea, în acest sens, T. PRESCURE, R. CRIȘAN, *Arbitrajul comercial: modalitate alternativă de soluționare a litigiilor patrimoniale*, Ed. Universul Juridic, București, 2010, p. 53 și urm.; M. IONAȘ-SĂLĂGEAN, *Arbitrajul comercial*, Ed. All Beck, București, 2001, p. 36 și urm.

[2] Pentru definiții oferite în literatura de specialitate convenției arbitrale, a se vedea T. PRESCURE, R. CRIȘAN, *op. cit.*, p. 60 și urm.; M. IONAȘ-SĂLĂGEAN, *op. cit.*, p. 44; I. DELEANU, S. DELEANU, *Arbitrajul intern și internațional*, Ed. Rosetti, București, 2005, p. 38.